

F I K I H K Ö Ş E S İ

Bir şeyi anlamada asıl olan usüldür. Bundandır ki fıkıh usülle başlar. Anlamanın yöntemlerini bilip ortaya koyarak, anlamaya çalışmak.

Hanefilere göre fıkıh; Kişinin amel bakımından lehinde ve aleyhinde olan şer'i hükümleri bilmesidir.

Şer'i hüküm ise; İnsanların toplum hayatındaki münasebetlerini düzenleme, yaptıkları işlerinin neticelerini almak için koymuş olduğu nizam ve hükümlerden ibarettir.

Usulü fıkıhda, ortaya konulan kaide, ele alınan deliller ile ameli hükümleri ortaya koymayı amaçlar.

Bunun faydası; hüküm çıkarmada hataya düşmemek, geçmiş müçtehidlerin takip ettikleri yol ve görüşlerini bilmek, münakaşanın dayandığı kaynakları öğrenmek, hükümler içerisinde seçme imkânına sahip olmak, en önemli bir noktası da işin hikmet cihetini anlamaktır.

Bundan gaye; Hükümün nasıl ve ne şekilde çıkarılacağını bilerek, hükümün derinlik ve inceliklerine vakıf olmayı sağlar. Bununla Kur'an ve Hadisin daha iyi anlaşılmasına hizmet edilmiş olur. Bir insan İmam-ı Âzam veya İmam-ı Şafii olamaz. Ancak onların ortaya koyduğu delilli hükümler ile Kur'an ve Hadisi anlamamıza basamak teşkil etmiş olur.

Hayatımızın içerisinde bir çok problemlerle karşı karşıya kalmaktayız. Usulü fıkıh bunların çözümünde önemli adımı oluşturur. İbn-i Haldun'un ifadesiyle: "Şer'i ilimler içerisinde en büyük ve en çok faydası olan bir ilimdir." der.

Hadisde buyurulan: "İlim kadın ve erkeğe farzdır." ifadesi, Allah'ın emir ve yasaklarını, rızasını neler ve nerede olduğunu bilmektir.

Fıkıhın alan ve şümulü gayet geniştir. Bunlarda özet olarak: 1) Ahvali şahsiye. Şahsi işler olup, evlenmek gibi.

2) Muamelat. Uygulamaya yönelik ticaret gibi.

3) Siyaset-i Şer'iyye. Devlet yönetimi ve idaresi gibi.

4) Ukubat yani ceza kanunları.

5) Siyer yani devletlerle olan ilişkiler.

6) Ahlak ve ahlaki kurallar.

-Sahabeler her alanda ihtisas kesbetmiş külli şahsiyetlerdir.Fıkıh alanında yetişen sahabelerin 130 kadar,bunlar içerisinde meşhur olanların 30 kadar ve bunlar arasında da en meşhur olanları ise şunlardır:

1)Hulefa-i Raşidin.Dört halife.

2)Abdullah ibni Mesud.

3)Abdullah ibni Ömer.

4)Abdullah ibni Abbas.

5)Hz.Âişe.

6)Zeyd bin Sabit.

7)Muaz ibni Cebel.

8)Ebu Musa el-Eş'ari.

-İkinci asır olan tabiin asrında müslümanların gelişmesi ve genişlemesiyle yetişen fakihler ise:a)Mekke'de yetişen;1)Ata ibni Rebah.

2)Mücahid.

3)Ümeyd ibni Ümeyr.

4)Amir ibni Dinar.

5)İbni ebi Müeyke İkrime.

b)Küfede yetişenler;1)İbrahim bin Neha-i.

c)Basrada yetişenler;1)Hasan el Basri.

d)Yemende yetişenler;1)Yahus ibni Keysan.

e)Şamda yetişenler;Mekhur.

f)Horasanda yetişenler;1)Ata-ul Horasanî.

g)Medinede yetişenler;1)Said ibni Müseyyeb.Bununla beraber altı kişi daha vardırki bunlara,Fukaha-i seb'a yani yedi fakihler denilir.

h)Yemamede yetişenler;1)Yahya ibni ebi Kesir.

MEZHEBLER

Mezheplerde fıkhn konusu içerisinde dir. Bunlarda; Fıkhi ve İtikadi mezhebler diye ikiye ayrılır. Bunlarda ehli sünnet ve bid'at diye ikiye ayrılır. Fıkhn mezhebler; Hanefî, Şafî, Malikî, Hanbelî, Zahirîyye, Evzaî, Sevrî, Taberî, Zeydiyye, İmamiyye olup, ilk dördünün ve özellikle ilk ikisinin mensubu daha çoktur.

İtikadi mezhebler ise; Maturidiyye, Eş'ariyye, Mürcie, Müşabihe, Hariciler, Şia, Cebriyye, Mu'tezile, Kaderiyye. Bunlarında ilk ikisi hak mezheb olup, diğerleri batıl mezheblerdendir.

Maturidiyye mezhebi; Hanefî mezhebine mensub olanların itikattaki mezhebleridir. Eş'ari ise; Şafî mezhebine mensub olanların itikattaki mezhebleridir.

Aralarındaki farklılıklar ise; Ehli sünnet vel cemaatin itikadına göre; Her şey sonradan yaratılmıştır. Allah bir ve Vacib-ul Vücuddur. Herşeyi yaratandır. Peygamberler gibi büyük zatlarda beşeri sıfatlara sahibdirler. Ruh müstakil olup, hulul başkasına giremez. Amel, imandan bir cüz değildir. Allah'a hiçbir şey vacib değildir. Mü'minler Allah'ı cennette görürler. Kadere iman farzdır. Müslümanların kendilerine bir başkan seçmeleri gerekir.

Ehli dalaletin itikadına göre ise; Allahın sıfatlarında hataya düşerek inkâr ederler. Kaderi inkâr ederler. Kul fiilin halıkıdır. Allah'ın kullarının faydasına olan şeyleri yaratması ona vacibdir, gerekir. İtaat edip etmeyene, mükâfat ve ceza vermesi Allah üzerine mecburidir. Büyük günah işleyen kâfirdir. Kaderi inkâr edip, insan iradesini reddeden Kaderiye mezhebi. İnsanları Allah'a benzeten Müşabihe. Hz. Ali'yi tekfir eden Hariciler. Hz. Ali'ye ilâh diyenler. Cennette Allah görülmez, diyen Mu'tezile.

Ehli Sünnet mezheblerinden;

HANEFİ : Numan bin Sabit. İmam-ı Âzam Ebu hanife. (80-150) Kûfede doğup, Bağdad'da vefat etmiştir. Küçük yaşta Kur'an-ı hıfzetmiştir. Hadis, ilim, takva ve Kıyasda farklı bir özelliğe sahibdir. Yetiştirdiği bir çok talebeleri içerisinde özellikle; İmam-ı Muhammed, İmam-ı Yusuf, İmam-ı Züfer meşhur olanlarındandır. Fıkıhda hocası Hammad bin ebi Süleymandır. Onunda hocası İbrahim bin Neha'i-dir. Zekâsı ve kıyası konusunda, Bir direğe altındandır dese, isbat edecek bir özelliğe sahibtir.

Peygamberimizin; "İlim süreyya yıldızında da olsa, onu ordan alacak biri gelir" diye övgüsüne mazhar olmuştur.

Osmanlı devletinin Hanefî mezhebini devlet mezhebi olarak benimsemiş olması, mensublarını arttırmıştır. Daha ziyade şehirli kesimlerin kabul ettiği bir mezhebdir.

ŞAFİ : Ebu Abdullah Muhammed bin İdris eş-Şafî. (150-204) Soy itibarıyla soyu Peygamberimizin soyu ile Haşimilerde birleşir. Şam'a bağlı Gazzede doğmuş, Mısırda vefat etmiştir. 7 yaşında Kur'an-ı ezberlemiş, 10 yaşında iken meşhur hadis kitabı Muvatta'yı ezberlemiş ve 25 yaşında iken hocası tarafından fetva vermeye mezun kılınmıştır. İmam-ı Âzamin talebesi İmam-ı Muhammedden Irakta ders okumuş ve bir deve yüküne yakın kitap yazmıştır.

İmam-ı Malikin yanında dokuz sene kalıp Muvatta kitabını okumuştur.Hem hanefi hem Maliki fikhını öğrenerek âdeta bunları mezcetmiştir.Ahmed bin hanbel yetiştirdiği kimselerdendir.

Peygamberimizin övgüsüne mazhar olmuştur.”Kureyş’in alimi,yerin tabakalarını ilimle dolduracak.”

İmam Ahmed bin Hanbel:”O alim,İmam-ı Şafiidir.” demiştir.[1]

Ümmetin fırkalara ayrılacağını peygamber Efendimiz bildirmişlerdir.”Benim nefsim kabza-i kudretinde olan Allah’a yemin olsun ki;benim ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır.Bunların içinde birisi cennette,yetmişikisi ise cehennemdedir.”

MESAİLİ MÜTEFERRİKA

1)Lafızlar sevkedildikleri yöne göre mâna alırlar.

-“Hırsızlık eden erkek ve kadının,yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan (başkalarına) bir ibret olmak üzere ellerini kesin.Allah izzet ve hikmet sahibidir.”[2]

Burada umumu içerisine almaktadır.Herhangi bir ayırma ve tahsis yoktur.

-“...Erkeklerinizden iki şahid gösterin.Eğer iki erkek bulunamazsa,rıza göstereceğiniz şahidlerden olmak şartıyla bir erkek iki kadın gösterinki,onlardan biri yanılırsa diğeri onu düzeltsin ve doğru söylesin.”[3]

Burada ise bir hususiyet durumu söz konusudur.

-“Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün,onları yakalayın,onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin.”[4]

Bu âyet umum kâfirleri ifade etmekle beraber,diğer âyetle bu umumiyet tahsis edilmiştir:”Ve eğer müşriklerden biri senden eman dilerse,Allah’ın kelâmını işitip dinleyinceye kadar ona eman ver,sonra (müslüman olmazsa) onu güven içinde bulunacağı bir yere ulaştır.”[5]

Bu hadiste bunu te’yid etmektedir:”İhtiyar kadın ve erkekleri öldürmeyiniz.”

-“Boşanmış kadınlar,bizzat kendileri üç aybaşı hali veya üç temizlik müddeti beklerler.(beklesinler)”[6]

Buradaki Kurû ifadesi müşterek olup,hem temizlik hemde hayız anlamınadır.Ancak Hanefiler Hayız anlamına,Şafiiler ise Temizlik manasına kullanmışlardır.

-2)Bulunulan yere göre yapılacak olan Kiraatlar şunlardır:

a) Cenaze meclisleri ve taziyelerde okunacak olanlar; Bakara.153-157.âyetler.Yasin,Tebareke,Kabre konurkende Yasinin 7 âyeti...

b) Mevlidlerde okunacaklar; Âyete-el Kürsi,Hüvallahullezi...veya Allah'ın isimlerinin geçtiği yerler.

Hak taala bahrinden önce; Bakara.98-136,253.âyetler.Âl-i İmran.84-135 arası veya arasından,171.

Veladet bahrinden önce;Tevbe.128 ve devamı.

Merhabadan önce okunacak;Bakara.151,Âl-i İmran.31-32.

Mi'raç bahrinden önce;İsra 1 ve devamı,Necm.1-18.

c) Cami temeli atıldığında veya açılışda;Tevbe.17-22,Bakara.114-121.

d) Düğün,nişan,nikahlarda;Nisa.4-5,19,A'raf.189-190,Nur.32-34,Rum.21.Ahzab.50,Hucurat.13,Zariyat.49.

e) Hatim ve hafızlık merasimlerinde;Bakara.23-24,Yunus.38...

-3) Kur'anda secde âyetlerinin geçtiği sureler:Ra'd,A'raf,Nahl,İsra,Meryem,Hac,Sad;bu yedisinde açıkca belirtildiğinden dolayı yapılması farzdır.

Furkan,Secde,Fussilet;Bu üçü okunduğunda yapılması vacibdir.Müşrikler bunlar okunduğunda yüz çevirmişlerdir.

Neml,Necm,İnşikak,Alak;bunlarda yapmak sünnettir.Çünkü bunlar okunduğunda peygamberimiz secde yapmışlardır.

-4) Kur'an-ı Kerim üç tarzda okunur;Tertil,Tedvir,Hadr.En uygun olanı tertil üzere okumaktır.Çünkü Kur'an-ı kurallarına riayet ederek okumak farz,Kur'an ilimlerini tahsil etmek ise,farzı kifayedir.

-5) Zelletül kari'de denilen namazda Kur'an-ı yanlış okuma durumunda;özellikle iki görüş öne sürülmüştür.Biri,İmam-ı Âzam ve Muhammede göre mânanın bozulması esas alınırken,İmam-ı Yusufa göre,Yanlış okunan kelimenin bir benzerinin Kur'an-da bulunup bulunmaması esas alınır.Mesela İ'rab hataları namazı bozmamakla beraber mânada meydana gelecek bir bozulma namazı bozar.Tıpkı Bakara.124 ve Fatır 28,Tevbe.18.Buralarda olduğu gibi üstünü ötre,ötreyi üstün okumak manayı bozar.

Okunan kelime Kur'anın başka bir yerinde ok veda mana bozulursa namazda bozulur.Yanlış olmakla beraber,başka yerdede bulunmuyor,manada bozulmuyorsaİmam-ı Âzam ve Muhammede göre bozulmaz,İmam-ı Yusufa göre bozulur.Nefes kesilmesinden dolayı veya durulmaması gereken yerde durmadan dolayı namaz bozulmaz.

[1] Bak.Mektubat.B.Said Nursi.105-106,R.N.Kudsi Kaynakları.A.Badıllı.418-419.

[2] Mâide.38.

[3] Bakara.282.

[4] Tevbe.5.

[5] Tevbe.6.

[6] Bakara.228.

-6)Edille-i şer'iyeye yani dinin kaynakları dörtlüdür;Kitap-sünnet-icma-kıyas.

-7)Şehadet parmağını kaldırmak,"Tenvirul Ebsar"adlı kitabda geçmektedir.İhtiyar yani yapıp yapmama da seçme durumu kişiye bırakılmıştır.

-8)Cübbe veya boydan bir elbise giymek sünnet olurken;soğuk memleketteki bir insanın kaban veya kürk giymesi sünnetin terki manasında anlaşılmamalıdır.Hasen olan her şey sünnet hudutları içerisindedir.

-9)Aynı sonuca varanların farklı vesile ve yol takib etmeleri neticeyi aynı kılmasından farkları yoktur.Normal namaz kılmayanla,nefsin ve tenbelliğin fetvasıyla dar-ı harb deyip 5 vakit ve cumayı kılmayanlar neticede ittifak etmektedirler.neticeler farklı olsada...

-"Hanefi ekolünün kurucusu Ebu Hanife'nin, uygulanan hukuk sistemi ne olursa olsun müslümanların can ve mal güvenliği içinde buldukları ve Cuma ve bayram namazı, hac ve kurban gibi toplumsal yönü ağır basan ibadetlerini yerine getirebilme imkanına sahip oldukları ülkeleri Daru'l-Harb olarak isimlendirmemesi ve Şafi'î bilginlerinin bir İslam yurduunun hiçbir zaman Daru'l-Harbe dönüşmeyeceği şeklindeki görüşleri dikkat çekicidir. Ebu Hanife'nin zikrettiğimiz yaklaşımının hem pratik hayata hem de İslam'ın ruhuna daha uygun düştüğü görüşünderiz. "(Diyanet)

-10)Bilindiği gibi İmam Ebû Hanîfe, adının ilk duyulmaya başladığı dönemlerde –haksız biçimde– kıyası hadislere tercihle itham edilmiştir. Muhtemelen bir hac mevsiminde Medine'ye gittiğinde İmam Muhammed el-Bâkır ile bir araya gelmişlerdi. Söz konusu ithamlar İmam el-Bâkır'ın da kulağına gitmişti. Aralarında şöyle bir konuşma geçti:

– Sen, dedem Hz. Peygamber (s.a.v)'in dinini ve hadislerini kıyasla değiştiriyoğmussun?

– Allah korusun, böyle birşey nasıl olur?

– Belki de böyle birşey yapmışsındır (ki kulağıımıza geldi).

– Siz layık olduğunuz makamınıza oturun; ben de bana uygun olan yere oturayım. Zira benim size hürmetim vardır. Hayatında ashabı arasında muhterem olan dedeniz Hz.

Peygamber (s.a.v) hürmetine sizlere saygı göstermek hepimizin borcudur. Size üç sorum var; onlara cevap lütfedin.

İlk olarak; kadın mı daha zayıftır, erkek mi?

– Kadın daha zayıftır.

– Kadının mirastaki hissesi kaçtır?

– Erkek iki hisse alır, kadın ise bir.

– Bu, dedeniz Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözü (hadis) değil midir? Eğer ben O'nun dinini bozmuş olsam, kıyasa göre erkeğe bir, kadına iki hisse verirdim. Çünkü kadın zayıftır, kazanç yolları azdır. Erkek ise kuvvetlidir; çok çalışır, çok kazanır; nasıl olsa geçinir. Fakat ben (burada) kıyas yapmıyorum, nassla (Kur'an ve Sünnet'le) amel ediyor (ve erkeğe iki, kadına bir hisse veriyorum). İkinci olarak; Namaz mı daha efdaldir, oruç mu?

– Namaz daha efdaldir.

– Dedeniz Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözü (hadisi) böyledir. Eğer ben O'nun dinini bozmuş olsaydım, kıyasla amel eder ve kadına, hayız durumundan temizlendikten sonra orucunu değil, namazını kaza ettirirdim. Fakat ben kıyasla böyle birşey yapıyor muyum? Üçüncü olarak; idrar mı daha pistir, yoksa meni mi?

– İdrar daha pistir.

– Eğer ben dedeniz Hz. Peygamber (s.a.v)'in dinini kıyaslarımla değiştirmiş olsaydım, kıyasa göre idrardan dolayı gusledilmesi, meniden dolayı ise normal abdest alınması gerektiğini söyledim. Fakat ben, hadise aykırı bir şekilde şahsi görüşle ve kıyasla amel ederek Hz. Peygamber (s.a.v)'in dinini değiştirmekten Allah'a sığırım. Böyle birşeyden Allah beni korusun.” [\[1\]](#)

-11)Kuşeyrinin ifadesiyle:"Orucun vücubunun şer'i sebebi,hilalin gözle görülmesi değil, görülebilecek bir konumda ufukta bulunmasıdır.Görme bu bulunuşu bilme vasıtasıdır.Bu bilgiye başka bir yoldan da ulaşılsa,şer'i sebep gerçekleşmiş olur."[\[2\]](#)Hilalin farklı yerlerde görülmesi durumunda:"Birbirinden uzak olan yerlerde her beldenin kendi rü'yeti mu'teberdir."[\[3\]](#)

-12)Niza kazadan iyidir.kaza olup yaralanmaktansa,niza olsun tartışmalı kalsın daha iyidir.Deydimi deymedimi olması,deydiyiden veya kaza olmuş olmaktan daha iyidir.Sabah ve ikindi namazında;güneş doğdumu,battımı,kesin bilgisi yoksa,kılıp oldumu olmadımı durumu,olmadıdan daha iyidir.

Zira kaza yapıp yaralanan bir insan,ölen insandan üstün ve farklıdır.Hayati gidenle,organları giden bir olur mu?Bunun gibi de;kaza yapanla,kaza yaptı mı yapmadı mı belli olmayan,yapıp yapmadığı şüpheli olan elbetteki evladır.

Hiç olmamış bir namaz olmaktansa kazalı olması veya kaza olmaktansa nizalı olması daha evladır.

- "Kur'an'da vaktinde kılınamayan namazların kaza edilmesi ile ilgili olarak açık bir ifade bulunmamakla birlikte, Hz. Peygamber bizzat kendisi vaktinde kılamadığı namazları kaza etmiş ve ashabına da bunu tavsiye etmiştir: Peygamberimiz Hendek savaşı sırasında harbin şiddetlenmesi nedeniyle ikinci namazını kılammışlar; bunun üzerine "Bizi ikinde namazından alıkoydular. Allah onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun" demiş ve ikinci namazını akşam ile yatsı arasında kaza etmiştir .[4]

Ayrıca Hayber Fethinden dönerken, bir yerde konakladıklarında gece uyuya kalmışlar ve vaktinde kılamadıkları sabah namazını güneş doğduktan sonra kaza etmişlerdir .[5]

Yine Peygamberimiz "Kim namazı unutursa veya uyuyup kalırsa hatırlayınca onu kılın" buyurmuş ve "ekimi's-salâte li zikrî" [6] âyetini delil getirmiştir.[7]

- Hz.Ali-den rivayetle""Üzerinde farz namaz borcu olan kimse, kazasını kılmadan nafil kılarsa boş yere zahmet çekmiş olur. Bu kimse, kazasını ödemedikçe Allah'u Teâlâ onun nafil namazlarını kabul etmez.

-13)"Kur'an-ı Kerim' de beş vakit namaza mücmel olarak işaret eden ayetlerden Taha Süresinin 130 uncu ayetinde:

"...Güneşin doğmasından önce de, batmasın dan önce de Rabbını övgü ile tesbih et. Gecenin bazı saatlerinde ve gündüzün etrafında (iki ucunda) da tesbih et ki, rızaya ulaşasın." buyurulmuş; güneşin doğmasından ve batmasından önce , gece saatlerinde ve gündüzün iki ucunda olmak üzere beş ayrı vakitte Cenab-ı hakk' ı tesbih yani namaz kılmak emredilmiştir.

Bakara Süresinin 238 inci "Namazlara ve ayrıca orta namaza devam edin" mealindeki Ayet-i kerimede "namazlar" anlamındaki "salâvat" kelimesi çoğuldur. Arapça da çoğul üçten başlar. "İki" ye tesniye denir ve "iki namaz" sözü "salateyn" şeklinde söylenir. Demek oluyor ki, ayetteki "salavat" sözünden en az üç namaz anlaşılır. Ayrıca bir de "orta namaz" var. Çünkü matuf, matuf aleyhten (üzerine atfı yapılandır) ayrıdır. Bu sebeple "orta namaz", "namazlar" ifadesine dahil olmadığı gibi, her iki yanında eşit sayı bulunmadığı için, üç namazın arasında yer alacak bir namaza "orta namaz" denilmesi de mümkün değildir. O halde, ayetteki "salavat" kelimesi, en az dört namazı ifade eder. Orta namaz buna eklendiğinde beş vakit namaz ortaya çıkar. Orta namazın ikinci namazı olduğu bazı hadislerde açıklanmıştır.

Hud süresinin 114'üncü ayetinde ise, "Gündüzün iki ucunda ve gecenin (gündüze) yakın saatlerinde namaz kıl..." buyurulmaktadır.

Ayet-i celilede "gündüze yakın saatler" anlamındaki "zülef" kelimesi, "zülf" nin çoğuludur. Yukarıda belirtildiği üzere en az üç adedi ifade eder. demek oluyor ki, bu ayete göre gecenin gündüze yakın saatlerinde, (akşam, yatsı ve sabah namazı olmak üzere) en az üç namaz var. Ayrıca gündüzün iki ucunda da iki vakit var. Böylece bu ayet-i kerimeden de namazın beş vakit olduğu anlaşılabilir.

Bunlardan başka Nisa, 4/103. Hud, 11/114; İsrâ, 17/78; Rum, 30/17-18; Nur, 24/36; Kaf, 50/39-40; Dehr (İnsan) , 76/25-26 ayet-i kerimelerinde de beş vakit namaza veya vakitlerine mücmel olarak işaret eden ifadeler bulunmaktadır. Bu mücmel ifade ve işaretler, Rasulüllah (s.8.) , in söz ve uygulamalar ile açıklanmış, onun açıkladığı ve

uyguladığı şekilde bütün Müslümanlar tarafından ameli uygulama olarak günümüze kadar devam ettirilmiştir. Asr-ı Saadetten beri her asırda Müslümanlar beş vakit namaz kılmış hiç kimse bunun aksini söylememiştir. Bu itibarla "Kur'an' da beş vakit namazın bulunmadığı iddiasının ilmi hiç bir değeri yoktur." [8]

-14) Hadis-i şerifte, "Hürriyetine sahip olmayan köle, kadın, çocuk ve hasta .müstesna olmak üzere, cemaatle cuma namazı kılmak, her müslüman üzerinde vacip bir haktır." [9] buyurulmuştur.

-Hadis: "Namazda erkek saflarının en faziletlisi en önde olanı, fazileti en az olanı ise en arkada bulunanıdır. Kadın safların en faziletlisi ise en arkada kalanı, en az faziletlisi ise en önde olanıdır." [10] buyurulmuştur.

-15) Ashabın ileri gelenlerinden Selman-ı Farisî'nin İranlı hemşehrilerinin isteği üzerine Fatıha Sûresini Farsçaya çevirip onlara gönderdiği bazı kaynaklarda [11] yer almıştır.

Ayrıca bir benzerini ortaya koymak için, insanlar ve cinler bir araya toplanıp birbirlerine destek olsalar bile bunu başaramayacaklarını ifade eden ayet-i kerime' [12] den de, Kur'an'ın bir benzerinin yapılamayacağı ve bu itibarla tercemesinin Kelamullah sayılamayacağı, o hükümde tutulamayacağı ve dolayısıyla namazda tercemesinin okunamayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Nitekim, 1926 yılında İstanbul Göztepe Camii İmam-Hatibi Cemal Efendi'nin Cuma namazında Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercemesini okumasıyla ilgili olarak İstanbul Müftülüğü'nün 20 Mart 1926 tarih ve 92-93 sayılı yazısı üzerine, altında Atatürk tarafından göreve getirilen ilk Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi'nin imzası bulunan 9 Ramazan 1324/23 Mart 1926 tarih ve 743 numaralı Müşavere Hey'eti kararında:

"Namazda kıraet-i Kur'an bi'l-icma farz ve Kur'an'ın hangi bir lügat ile tercemesine Kur'an itlakı kezalik bi'l-icma gayr-ı caiz ve namazda kıraet-i Kur'an mahallinde terceme-i Kur'an'ın adem-i cevazı da bi'l-umum mezahib fukahasının icma ile sabit olduğundan, hilafına mücaseret, namazı vaz'-ı şer'isinden tağyir ve emr-i dini istihfaf ve mel'abe şekline vaz'ı mutazammın olduğu gibi, beyne'l-müslimin iftirak ve ihtilafa ve memlekette fitne hûdusuna bâis olacağından, fiil-i mezbure mecasereti sabit olan merhum Cemal Efendinin uhdesindeki vezaif-i ilmiye ve diniyenin ref'i, emr-i zaruri halini almış olmakla ol vechile tebligat icrası..." denilmiştir. "

-16) GÜNCEL DİNİ MESELELER İSTİŞARE TOPLANTISI-I

SONUÇ BİLDİRGESİ

18 Mayıs 2002 İSTANBUL

Temel görevi toplumu din konusunda aydınlatmak olan Diyanet İşleri Başkanlığı, kurulduğu günden beri bu görevini en iyi şekilde yerine getirme çabası içinde olmuştur.

Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin hızlandırdığı sosyal değişim, geleneksel din anlayışlarını derinden etkilemiş, bir çok meselenin yeniden ele alınmasını zorunlu kılmış ve acil çözüm bekleyen yeni problemler ortaya çıkarmıştır.

Bilimsel yöntemlerle çözümlenmesi gereken bu problemlerin, kamuoyu önünde tartışmaya açılması, sağlıklı çözümlere ulaşmayı engellediği gibi, toplumda zihinsel bir karmaşaya yol açmakta ve halkımızın dini duygularını rencide etmektedir.

Buna bağlı olarak, dinî meselelerin gereksiz bir gerilim konusu olmaktan çıkarılması ve önerilen çözümlerin dinine bağlı halkımızı ikna ve tatmin edebilmesi için, spekülatif beyanlar yerine, hem geleneksel tecrübeyi hem de çağdaş gelişmeleri dikkate alan yöntemlerden hareket edilmesinin bir zorunluluk olduğu açıktır.

Dinî meselelerde görüş açıklanırken bilimsel bir yönteme dayanılması, dinî kaynakların keyfi bir şekilde, “meşrulaştırma aracı” olarak kullanılmasını önlemesinin yanı sıra, halkın genelini tatmin eden çözümlere ulaşmayı mümkün kılacak ve din konusunda marjinal eğilimleri etkisizleştirecektir.

Dinin doğasını, Müslümanların tarihsel tecrübesini ve çağdaş dinî meseleleri akademik disiplinler çerçevesinde inceleyen ilahiyat fakültelerimizin bilgi ve tecrübe birikimi, bu problemlerin üstesinden gelebilecek, hatta diğer İslam ülkelerine örneklik edebilecek bir potansiyele sahiptir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, İstanbul Büyük Tarabya Otelinde 15-18 Mayıs 2002 tarihlerinde Güncel Dinî Meselelerin Çözümü konusunda bu birikimden yararlanmak amacıyla, Din İşleri Yüksek Kurulu üyelerini akademisyenlerle bilimsel bir zeminde buluşturan bir istişare toplantısı düzenlemeyi gerekli görmüş ve gerçekleştirmiştir.

Bu toplantıda, farklı konuları tartışmak üzere;

- 1. Dinî metinlerin doğru anlaşılıp yorumlanmasında gelenekçi ve modernist yaklaşımlar ve toplumsal yansımaları,**
- 2. Çağdaş dünyada kadın problemleri ile ilgili dini tartışmalar,**
- 3. Hac ibadeti ile ilgili tartışmalar,**
- 4. İbadetler ile ilgili güncel tartışmalar,**

adlarıyla oluşturulan 4 ayrı komisyonun yürüttüğü çalışmalar sonucunda, halen yaşanmakta olan bazı problemler pratik çözüme kavuşturulurken, bazılarının çözümü için önemli adımlar atılmıştır. Genel kurulda görüşülerek kabul edilen bu kararlar, din ile evrensel değerler arasında özde bir çatışmanın bulunmadığını ve sosyal değişimin ortaya çıkardığı problemlerin sağlıklı bir perspektifle çözümlenmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.

Bu kararların dini konularda yaşanan zihin karışıklığını gidermesini, toplumsal uzlaşma ve barışın sürdürülmesine katkıda bulunmasını temenni ediyoruz.

Komisyonlarca hazırlanan ve Genel Kurulumuzda görüşülerek kabul edilen kararlar şunlardır:

1. Dinî metinlerin (Kur'an ve hadisler) anlaşılması ve yorumlanmasında izlenen yöntemleri "gelenekçi" ve "modernist" şeklinde ikili bir tasnif içinde ele almak, yönlendirici ve yanıltıcı olabilir. Anlama ve yorumlama konusunda İslam bilginlerince ilk dönemlerden itibaren geliştirilen klasik yöntemlerin yanı sıra, çağdaş yöntemlerden de yararlanılması gerekir.

2. Dinî metinlerin anlaşılması ve yorumlanmasının çok yönlü faaliyetler olduğu göz önünde bulundurularak, bu konunun özel bir proje olarak ele alınıp, farklı bakış açılarının tartışılacağı ihtisas toplantılarının yapılması ve ikinci istişare toplantısının bundan sonra gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır.

Söz konusu ihtisas toplantılarında özellikle aşağıdaki konuların tebliğ ve müzakere hazırlığı yapılarak ele alınması uygun bulunmuştur:

- a) Anlama ve yorumlama,
- b) Tarihsellik,
- c) Dil,
- d) Klasik yöntemin sorunları,
- e) Talil-taabbüd ayırımı ve sınırları,
- f) Hz. Peygamber'in dindeki konumu,
- g) Akıl-vahiy ilişkisi,
- h) Din-toplum ilişkisi,
- ı) Din-bilim ilişkisi.

3. Dinî metinlerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında öznellik belli ölçüde kaçınılmaz ise de, metinlerin lafzi delaleti, İslam toplumlarının tarihsel tecrübesi ve bu tecrübenin ana gövdesini oluşturan icmâ anlayışı, bu özneliği en aza indiren unsurlar olarak görülmelidir.

4. Dinî konularda yapılan açıklamalarda ve özellikle kamuoyu önünde cereyan eden tartışmalarda şu noktaların gözönünde bulundurulması yararlı olacaktır:

- a) Kur'an ve hadislere anlam verirken 'metne sadakat' ilkesine riayet edilmesi,
- b) Dile getirilen görüş ve çözüm önerilerinin birer kişisel yorum olduğu ve başka görüşlerin de teorik olarak doğruluk imkanına sahip bulunduğu belirtilmek suretiyle, herhangi bir yorumun mutlak hakikat olarak algılanmasına yol açacak üsluplardan kaçınılması ve muhataba tercih imkanı ve hareket alanı bırakılması,

c) İslam'ın temel kaynağının sadece Kur'an olduğu, Sünnet'in kaynak değeri taşımadığı izlenimine yol açacak üslup ve söylemlerden kaçınılması.

5. Klasik dinî kaynaklar Müslümanların tarihsel süreçte dinî metin ve meseleler etrafında geliştirdikleri zengin bir birikimi yansıtır. Bunlar gerek müelliflerinin bakış açılarını gerekse yazıldıkları döneme kadarki ilmî mirası yansıtmaları, ayrıca İslam'ın tarihsel tecrübesinin bir kesitini teşkil etmeleri yönüyle büyük bir önem taşırlar. Bununla birlikte, bu klasik kaynakların günümüz dinî problemlerinin çözümünde tek belirleyici kaynak olarak görülmesinin yetersiz olabileceği gibi, bunlar göz ardı edilerek doğrudan Kur'an'dan ve hadislerden çözüm üretilmesi de teorik ve pratik açıdan bazı olumsuzluklar taşıyacaktır.

6. Klasik kaynaklarda dinî hükümlerin örneklendirilmesi ve günlük hayata uyarlanması tarzında yer alan olay ve yargılar, büyük ölçüde bunların telif edildiği dönemin ilmî ve kültürel birikiminin ürünüdür. Bu örnek olay ve yargıları, İslam'ın temel öğretisinin bir parçası olarak algılamak da, bunlardan seçilen olumsuz örnekleri günümüz anlayış ve bilgi düzeyi ile karşı karşıya getirerek onları peşinen mahkum etmek de isabetli değildir.

7. Dinî hükümlerin zaman ve mekan bağlamında değişmesi, temel itikat ve ahlak esaslarında ve ibadetlere ilişkin dinî metinlerin açık hükümlerinde söz konusu olmayıp, genelde ibadetlerin ifasının içtihadı açık ayrımı ve şartlarında ve formel hukuki hükümlerde gündeme gelmekte ve gerek izlenen yöntem gerekse çağın bu alandaki mevcut telakki ve uygulamasının etkisine bağlı olarak farklı eğilimler ortaya çıkmaktadır.

8. Din ve değişme konusu bazı münferit örneklere indirgenerek bu örneklerden hareketle genellemelere gidilmesi, dinle çağdaş değerler arasında çatışma olduğu izlenimi yaratmakta, Kur'an ve Sünnet'in sağlıklı anlaşılmasını önlemekte ve bunların asli işlevi olan hidayet kaynağı olma vasfını önemli ölçüde gölgelemektedir.

9. Dinî hükümlerde amaç-araç (makâsıd-vesâil) ayırımı, bunlarla gözetilen maslahatlar, kamu yararı düşüncesi, icthad yöntemleri, hükümlerin konuluş gerekçesinin bilinip bilinemeyeceğine ilişkin ölçütler, tarihsel ve metinsel bağlam gibi hususların dikkatle incelenmesi, günümüzde dinî hükümlerin ne ölçüde ve ne yönde değişebileceği tartışmasına ciddî boyutta katkılar sağlayacaktır.

10. Toplumun dinî nitelikli sorunlarını tespit etmek ve çağdaş ihtiyaçlara cevap verecek yeni yorumlara dayanak oluşturmak üzere, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde, veri tabanları oluşturacak ve gerekli istatistik çalışmaları yapacak bir araştırma merkezinin kurulması yararlı olacaktır.

11. "Kadın problemi", sadece günümüzün değil, insanlık tarihinin temel bir sorunudur. Özü itibarıyla dinler bu sorunu hak ve adalet ölçüleri çerçevesinde çözmek için önemli düzenlemeler getirmişlerdir. İslâm dininin getirdiği esaslar bu açıdan özel bir öneme sahiptir. Ancak erkek egemen toplum yapıları, dinlerin getirdiği bu iyileştirmeleri kabullenmekte zorlanmış, zaman içerisinde bunu tersine çevirecek bir arayış içine girmiştir. Hatta, kadın aleyhtarı düşünce zaman zaman dinî bir kisveye bürünmüştür.

12. İslâm'ın temel kaynaklarına (Kitap ve sünnet) göre, kadın ve erkek eşit ve birbirini tamamlayan varlıklardır. Gerek ontolojik olarak, gerekse dinî sorumluluk, hukukî

ehliyet, temel hak ve hürriyetler bakımından ilkesel bazda kadın erkek ayrımı söz konusu değildir. Ancak kadının konumunun belirlenmesinde, bu ilkesel esasların yanı sıra, İslâm'ın doğup geliştiği toplumdaki sosyal ve kültürel çevre, özellikle ataerkil aile yapısı etkili olmuştur. Bu durum, İslâm toplumlarında farklı kadın anlayışlarının ortaya çıkmasının da sebebidir.

13. Kadın ile ilgili Kur'an ayetlerini anlamada ve yorumlamada, ayetlerin sosyo-kültürel nüzul süreci ve literal (lafzî) anlamının yanı sıra hangi gayelerin esas alındığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, kadının sosyal ve hukuki statüsü konusunda daha ileri adımlar atılması Kur'an'ın ruhuna aykırı değildir. Bunun yanı sıra Kur'an-ı Kerim'in ana ilkeleri ve Hz. Peygamber'in kadın ile ilgili genel tavır ve prensipleri ışığında, cinsiyet ayrımını çağrıştıran, kadını kadın olduğu için aşağılayan ve temel hak ve hürriyetlerden mahrum bırakan bütün haber ve rivayetlerin ya özünden saptırılmış ya da uydurma olduğu dikkate alınmalıdır. Söz konusu uydurma haber ve rivayetlerden dolayı, İslâm dinini ve Peygamberini suçlama ilmî ve ahlakî değildir.

14. Yukarıda ifade edilen kadın ile ilgili bütün yanlış düşünce ve telakkilerin ortadan kaldırılması sağlıklı bir eğitime bağlıdır. Nitekim Cumhuriyetimizin ve çağdaşlaşma konseptinin temel hedeflerinden biri, kadının aile ve toplum içindeki statüsünün yükseltilmesidir. Bu hedefe ulaşabilmek, kız çocukların ve kadınların eğitim ve çalışma haklarının güvence altına alınmasına; fırsat ve imkan eşitliğinden tam olarak yararlandırılmalarına; olumlu ayrımcılık yöntemleriyle teşvik edilmelerine bağlıdır. Bu sebeple kız çocukları ve kadınların, eğitim ve çalışma olanaklarını kısıtlayan, engelleyen ya da engelleme ve kısıtlama ihtimali taşıyan anlayış ve uygulamalar yeniden gözden geçirilmeli ve gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

15. Evlenme İslâm kültüründe tarafların hür iradeleriyle oluşan bir sözleşme olarak düzenlenmiştir. Şahitler huzurunda yapılması gibi aleniyeti sağlayan şekil şartları dışında özel bir merasimi gerektirmez. Halk arasında dinî nikah olarak bilinen uygulama, Türkiye'ye özgü tarihi, dinî ve hukukî şartların ürünüdür. Ancak, eşlerin evlilikten doğan haklarının zayi olmaması açısından, bu uygulamanın resmî nikahtan sonra yapılması tavsiyeye değer bulunmuştur.

16. Evlilik birliğinin devamı asıl gaye olmakla birlikte İslâm dini, eşlerin, birbirleri ile uyuşmadığı ve ayrılmanın zaruret haline geldiği durumlarda, Kur'an ve Hz. Peygamber'in gözettiği amaçlar ve hukukî süreç dikkate alınarak bu birliği sona erdirme haklarının bulunduğunu kabul eder.

17. Müslüman hanımların gayrimüslim erkeklerle evliliği konusunun daha detaylı incelenerek bir sonraki istişare toplantısında görüşülmesi uygun olacaktır.

18. Şahitlik konusunda, borçlanma ayetinde belirtilen ve dönemin şartları ışığında, kadınların ticarî faaliyetlerdeki pasif rolünden kaynaklanan farklılık, genel düzenleme içermez; ilgili diğer ayetler bu durumu açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple, borçlanma ayetindeki farklılığın, kadınların zihinsel eksikliğinin sonucu olarak gösterilmesi kabul edilemez.

19. Miras paylaşımında kadınların payının erkeklere nispetle genel olarak farklı düzenlenmesi, erkeğin çeşitli alanlardaki mali sorumluluğunun kadına nispetle daha ağır olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Öte yandan, kadının ihtiyacının daha fazla olduğu

veya erkeğin mali sorumluluğunun daha az bulunduğu durumlarda, karşılıklı rıza ile bu paylaşım daha farklı bir şekilde yapılabilir.

20. Kadınların özel hallerinde, namaz yükümlülüğünden muaf tutulmaları, onların temiz olmamaları sebebiyle değil, psikolojik ve fizyolojik yüklerini hafifletme düşüncesiyledir. Ancak kadınlar, bu gibi durumlarda, Kur'an okuyabilecekleri gibi mescitlere de girebilirler. Çoğunluk bilginler karşı olmakla birlikte, bazı bilginlerce tavaf yapabilecekleri de ifade edilmiştir.

21. Kadınlar, günlük namazlara, bayram, Cuma ve cenaze namazlarında cemaate iştirak edebilirler. Hz. Peygamber dönemindeki uygulama dikkate alarak, Cuma ve Bayram namazlarının kadın ve çocuklar için özendirilmesi gerekir.

22. Nisa 34. ayetinde geçen "kavvam" ifadesi erkeklere hak ve sorumluluk yüklemektedir. Ayetin literal (lafzî) anlamı konusunda farklı görüşler olmakla birlikte, söz konusu ayetin, bugün de yaygın olarak görülen aile içi şiddete dayanak yapılamayacağı, aksine kadınlara yönelik davranış biçiminin belirlenmesinde Hz. Peygamber'in uygulamasının örnek alınması gerektiği özenle vurgulanmıştır.

23. Konu ile ilgili ayetlerin bütünlüğü ve Hz. Peygamberin sünneti gözönünde bulundurulduğunda hac: "bilinen aylarda" yani Şevval, Zilkade ve Zilhicce ayları içerisinde vakfesi Zilhiccenin 9. gününde olmak üzere yılda bir defa yapılabilen bir ibadettir.

24. Hac ibadeti ile mükellef olanlar bu ibadeti istedikleri yılda yapabilirler. Can ve mal güvenliğinin ciddi bir şekilde tehlikeye düşmesi dışında hac ibadeti engellenmemelidir. Kaldı ki, can ve mal tehlikesi halinde bu mükellefiyet, tehlike devam ettiği sürece ertelenir.

25. Hac ve umre niyetiyle doğrudan Mekke'ye gidildiği takdirde, "Hill" bölgesi içinde kalan Cidde'de ihrama girilemez.

26. İhram yasaklarının ihlali durumunda öngörülen cezalarda, İslam bilginlerinin farklı görüşleri göz önünde bulundurulurken, kolaylık ilkesine riayet edilmelidir.

27. Müzdelife vakfesinin, bayram gecesini gece yarısından itibaren güneşin doğuşuna kadarki süre içerisinde yapılabileceği görüşü benimsenmiştir.

28. Hz. Peygamberin uygulaması ile sabit olan Cemerat'a taş atmanın haccın menasikinden olduğu bilinmeli ve taş atmanın günü ve zamanı konusunda da İslâm bilginlerinin uygulamayı kolaylaştırıcı görüşlerinden istifade edilmelidir.

29. Ayetler, hac ve umre ile ilgili kurbanların (hedy) Harem bölgesinde kesilmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir. Dolayısıyla niyet edilen haccın çeşidi kurban kesmeyi gerektiriyorsa bu kurbanlar sadece Harem bölgesinde kesilir.

30. Hac'dan önce veya sonra Medine'de Hz. Peygamber'in kabrini ziyaret etmek ve Mescid-i Nebevi'de 40 vakit namaz kılmak haccın menasikinden değildir. Ancak hacca giden bir kişinin Hz. Peygamberin kabrini ziyaret edip imkanlar ölçüsünde Mescid-i Nebevi'de namaz kılması da uygun bir davranıştır.

31. Haccın yanında ömürde bir kez umre yapmanın da farz olduğunu söyleyen görüş kabul edilmemiş, bunun müekked bir sünnet olduğu görüşü benimsenmiştir.

32. Hac menasiki, mümkün olan en kısa süreye indirilmelidir. Bu durum, maliyetleri düşüreceği gibi kurban kesmeyi gerektiremeyen İfrad Haccı'na da özendirici olacaktır. 33. İlmî bir komisyon tarafından biri görevlilere, diğeri hacılara yönelik olmak üzere anlaşılır bir Türkçe ile ihtilafların en aza indirildiği fotoğraf, harita ve kroki gibi görsel unsurlarla desteklenen fıkhi boyutunun yanısıra haccın tarihi ahlaki kültürel boyutlarının da ele alındığı teorik ve pratik bilgileri içeren iki ayrı kitap hazırlanmalıdır. Benzer bir çalışmanın video kaseti ve CD şeklinde de hazırlanması cihetine gidilmelidir.

34. Hac menasiki esnasında ortaya çıkan çeşitli aksaklık ve ihtiyaçların giderilmesi için İslam ülkelerinin katılacağı bir hac şurası düzenlenmesinin faydalı olacağı kanaatine varılmıştır.

35. Kur'an-ı Kerim'in değişik dillere çevrilmesi ve anlaşılır tefsirlerinin yapılmasına büyük ihtiyaç vardır. Fakat şu da unutulmamalıdır ki, hiçbir tercüme, aslının yerini tutamaz ve her bakımdan aslına tam bir uygunluk arz etmez. Çevirisine Kur'an denilemeyeceği ve o çevirinin Kur'an hükmünde olmadığı konusunda İslam bilginleri görüş birliği içerisinde.

Namazda kıraat, hem Kur'an'ın belirlemeleri hem de Hz. Peygamberin açıklama ve örnekleriyle kesin ve sabit bir farz olup, kendi özgün dilinde okunmasıyla yerine getirilebilecek bir rükündür. Herkesin konuştuğu veya dilediği dilde kıraat farzını yerine getirmesi halinde, bir çok kargaşanın, çekişmenin ve bölünmenin ortaya çıkacağı açıktır. Böyle bir uygulama, beraberliği zedeleyeceği, toplumsal bütünlüğü bozacağı, ibadetlerden beklenen asıl amacı ortadan kaldıracığı için de mahzurludur. Fakat namazın ihmal ve tehir edilemeyeceği dikkate alınarak, Kur'an'ın aslı lafzını okuyamayanların, öğreninceye kadar tek başına namaz kılarak mealiyle kılması mümkündür.

Dua ise, kulun doğrudan Yaratıcısına sığınıp ondan istekte bulunması demek olduğundan, bunun herkesin kendi diliyle yapılmasından daha tabii bir şey olamaz.

36. Ezan İslam'ın değişmez bir simgesidir. Dünyanın neresinde olursa olsun, Müslüman varlığının ve kimliğinin bir göstergesidir. Özgün dilinde okunması konusunda 15 asırlık bir gelenek ve bir ittifak söz konusudur. Ezanın asıl amacı, vaktin girdiğini bildirip namaza davet olduğundan değişik dilleri konuşan Müslümanların hepsine bu davetin ulaştırılması, ancak yine hepsinin ortak bilincine hitap etmekle olur ki, bunun yolu da bilinen aslı lafızlarıyla okunmasından geçer.

37. Namazın günde 5 vakit oluşu Kur'an, Sünnet ve Müslümanların ittifakı ile sabittir.

Bununla birlikte Hz. Peygamber'in bazı uygulamaları sefer halinde öğle ile ikindinin ve akşam ile yatsının hem takdim hem de tehir biçiminde (birini diğerinin vaktinde) cem edilerek bir arada kılınabileceğini göstermektedir. Hz. Peygamberin mukim iken de bazen cem yaptığına dair rivayetler ve sahabe yorumları bir bütün halinde değerlendirildiğinde bunun sebepsiz olmadığı, alışkanlık haline getirilmemek kaydıyla dinen geçerli bir mazerete dayandığı anlaşılmaktadır.

38. Meşruiyetini Kur'an ve sünnetten alan kurban ibadeti, Ebu Hanife'ye göre vacip; İslam bilginlerinin çoğunluğuna göre ise sünnettir.

Ancak bir ibadetin farz olmayışı, onu ibadet olmaktan çıkarmayacağı gibi, ifa şeklinin değiştirilmesini de gerektirmez. Bu itibarla, kurban kesmek yerine bedelinin tasadduk edilmesi, bu ibadetin yerine geçmez.

Kurbanların İslam'ın öngördüğü temel şartlara uyularak, çevre temizliğine gereken duyarlılığı göstererek kesilmesi esastır. İhtiyaç halinde kesim esnasında, canlı olarak kesmek kaydıyla, kurbanlık hayvanın uygun tekniklerle bayıltılmasında bir sakınca yoktur.

39. Fıtır sadakasının belirlenmesinde, bir kişinin ortalama bir günlük normal gıda ihtiyacını karşılayacak miktarı ölçü olarak alınmalıdır.

Zekat nisabının belirlenmesinde ise, Hz. Peygamberin belirlediği miktarların aynen korunması veya asgari geçim ve benzeri endekslerin dikkate alınması şeklinde görüşler bulunmakla birlikte, geniş ve çok boyutlu olduğundan, konunun daha sonra düzenlenecek istişare toplantısında etraflıca müzakere edilmesi benimsenmiştir.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.Mehmet Nuri YILMAZ.Divan Başkanı

Prof. Dr. Ali TOKSARI,Divan Başkan Yardımcısı, Doç. Dr. Şamil DAĞCI,Divan Başkan Yardımcısı,Prof. Dr. Mehmet AYDIN,Sekreter, Prof. Dr. Hamza AKTAN,Sekreter,Prof. Dr. Mehmet ERKAL,Sekreter, Prof. Dr. Celal KIRCA,Sekreter,Recep AKAKUŞ,Üye, Prof. Dr. Salih AKDEMİRÜyeAli AKINÜye Doç. Dr. Ali AKPINARÜyeProf. Dr. Hamza AKTANÜye Yusuf ALTAŞÜyeMehmet ALTUNKAYAÜye Prof. Dr. Yunus APAYDINÜyeFahrettin AŞIK,Üye Prof. Dr. Fahrettin ATARÜyeProf. Dr. Ali Osman ATEŞÜye(Toplantıya Katılmadı) Prof. Dr. Süleyman ATEŞ,ÜyeAbdullah AYANÜye Prof. Dr. M. Akif AYDINÜyeProf. Dr. Mehmet AYDINÜye Dr. Ali Arslan AYDIN,ÜyeDoç. Dr. Ali BAKKALÜye Prof. Dr. Mustafa BAKTIRÜyeProf. Dr. Ali BARDAKOĞLUÜye Doç. Dr. Abdülaziz BAYINDIRÜyeProf. Dr. Bayraktar BAYRAKLIÜye Prof. Dr. Mehmet BAYRAKTARÜyeProf. Dr. İ. Lütfi ÇAKAN,Üye Rıdvan ÇAKIRÜyeProf. Dr. Orhan ÇEKERÜye Hüseyin ÇINARÜyeYaşar ÇOLAKÜye Doç. Dr. Şamil DAĞCI,ÜyeDoç Dr. Nihat DALGINÜye Dr. Lütfi DOĞANÜyeProf. Dr. Hamdi DÖNDÜRENÜye Prof. Dr. İ. Kafi DÖNMEZ,ÜyeProf. Dr. Ömer DURLUÜye Doç. Dr. Hasan ELİKÜyeDr. Sadık ERASLANÜye Prof. Dr. Mehmet ERDOĞANÜyeProf. Dr. Mehmet ERKALÜye Prof. Dr. İsmet ERSÖZÜyeDoç. Dr. Bünyamin ERULÜye Prof. Dr. Osman ESKİCİOĞLU ÜyeProf. Dr. Hüsnü EZBERBODURÜye Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİÜye(Toplantıya Katılmadı)

Doç. Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLUÜye Halil GÜNENÇÜyeDoç. Dr. Mehmet GÖRMEZÜye Prof. Dr. Beşir GÖZÜBENLİÜyeProf. Dr. Mevlüt GÜNGÖRÜye Prof. Dr. Hüseyin HATEMİÜye(Toplantıya Katılmadı)Prof. Dr. Nasuhi Ünal KARAARSLANÜye Doç. Dr. İsmail KARAGÖZÜyeM. Zeki KARAKAYAÜye Prof. Dr. Hayrettin KARAMANÜyeDoç. Dr. Fikret KARAMANÜye Doç. Dr. Mualla KAVUNCUÜye Dr. Hüseyin KAYAPINAR,ÜyeMehmet KESKİNÜyeDoç. Dr. M.Fatih KESLERÜye Prof. Dr. Sadık KILIÇÜyeProf. Dr. M. Hayri KIRBAŞOĞLU,Üye Prof. Dr. Celal KIRCAÜyeMehmet Kaya KURTÜye Prof. Dr. Mehmet MAKSUDOĞLUÜyeNecmettin NURSAÇANÜye Prof. Dr. Hasan ONATÜyeDoç Dr. Salim ÖGÜTÜye Dr. Fatma ÖMEROĞLUÜyeDoç. Dr. M. Emin ÖZAFŞARÜye Şükrü ÖZBUĞDAYÜyeHarun ÖZDEMİRCİÜye Doç.Dr. Talip ÖZDEŞÜyeDoç. Dr. Ömer ÖZSOY,Üye Prof. Dr. Y. Nuri ÖZTÜRKÜyeDr. İbrahim PAÇACIÜye Prof. Dr. Selahattin POLATÜyeProf. Dr. Bilal SAKLAN,Üye Prof. Dr. Kemal SANDIKÇI ÜyeProf. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLUÜye Prof. Dr. Rıza SAVAŞÜyeMehmet SAVAŞ,Üye Doç. Dr. Necdet SUBAŞIÜyeAyşe SUCUÜye Dr. Muzaffer ŞAHİNÜyeDr.Hidayet ŞEFKATLİ TUKSALÜye Prof. Dr. Mehmet ŞENERÜyeNecati Tayyar TAŞÜye Prof. Dr. Ali TOKSARIÜyeProf. Dr. Bekir TOPALOĞLUÜye Prof. Dr. Salih TUĞÜyeProf. Dr. Şahin UÇARÜye Prof. Dr. Süleyman ULUDAĞÜye Doç. Dr. Serpil Sancar UŞURÜye(Toplantıya Katılmadı) Prof. Dr. İsmail Hakkı ÜNALÜyeYrd. Doç. Dr. A. Kerim ÜNALANÜye Mustafa VARLIÜyeProf. Dr. İsmail YAKITÜye Doç. Dr. Ahmet YAMANÜyeProf. Dr. Y. Vehbi YAVUZÜye Mehmet YAVUZÜyeProf.

Dr. Davut YAYLALI Üye Prof. Dr. Celal YENİÇERİ Üye Prof. Dr. Ali YILMAZ Üye Prof. Dr. Osman ZÜMRÜT Üye Doç. Dr. Halil ALTUNTAŞ Üye (Toplantıya Katılmadı) Prof. Dr. Mualla SELÇUK Üye (Toplantıya Katılmadı)

-17) Milli gazeteden Ebubekir Sifil 9-7-2002-deki yazısında; "İslâm hukuku ve Osmanlı" yazısında herkesin aynı görüşte bulunurken, Prof. Ali Bardakoğlu'nun -aykırı- olan yazısına atıfta bulunarak, Bardakoğlu'nun makalesi olan; "Osmanlı hukukunun Şer'iliği üzerine" adlı makalesini delil getirirerek orada -Osmanlı hukukunun şer'i olmadığı yönünde beyanda bulunduğunu delil getirir. Aslında A. Bardakoğlu Hüseyin Atay-la beraber yıllardan beri aynı yollarda aynı -aykırı- oyunları oynarlar.

Nitekim 1984 yılında son sınıf öğrencilerine konferans vermek üzere Ankara İlahiyattan Hüseyin Atay davet edilir. Ancak bir önemli şartla; Kimse soru sormayacak, diğer bir ifadeyle kuzu kuzu itiraz etmeden dinleyecek. Ancak konuşmasını bir süre sürdüren H. Atay içerisindeki kuzuya başladı. İmam-ı Nevevi gibi bilmem ne heriflerin yüzünden insanların hazıra konarak araştırma yapamadıklarını diyerek hakarete başlayınca; Ben parmak kaldırarak ayağa kalkıp konuşmaya çalışınca başta Ali Bardakoğlu engel olmaya, konuşturmamaya başladı. Hadis hocamız Selahaddin Polat oda dayanamayıp konuşmaya çalışınca konuşturulmadı, giriş ve çıkışlarda zaten yasaktı, birkaç saat böylece tek taraflı konuşan Hüseyin Atay'a Ali Bardakoğlu'da Hâmilikte bulunmuş oldu.

Hüseyin Atay-ın aykırı konuşmasında kimseyi konuşturmayıp engel olmasıyla birlikte, sınıfta ısrarla içtihat kapısının mutlak olarak açık olup herhangi bir şartın söz konusu olmadığını savunan Ali Bardakoğlu'na sınıfta bir gün kalkarak; İctihad kapısının açık olduğunu, ancak oraya girmenin bazı şartlarının ve manilerin olduğunu söyleyip anlatmam üzerine kızaran sayın hocamız, içerisinde gizlediği hesabını yazılarda göstermişti. Aynı zamanda bunları da unutmayan birisidir. Öyleki kendim yardımcı olup çalıştırdığım kimseler iyi not alırken, bizimki düşük gelmeye başladı. Her ne ise...

-18) Usulsüz vusül olmaz.

-19) Rasulullah kendisinden fetva isteyenlere fetva verirken bazende fetva vermez, vicdanına danışmasını söylerdi. Sâlim bir vicdan en iyi müftüdür.

Hadisde; "Fetvayı kalbinden iste" [\[13\]](#) veya kalbindeki müftüye danış, buyurulur.

-20) Din İşleri Yüksek Kurulu'nun, 3 Şubat 1993 tarihli kararının sonunda, âyet ve hadislerle dayanarak şu husus açıkça belirtilir: "Kadınların, vücudun el, yüz ve ayakları dışında kalan kısımlarını, aralarında dinen evlilik câiz olan erkekler yanında, vücut hatlarını ve rengini göstermeyecek nitelikte bir elbise (örtü) ile örtmeleri; başörtülerini, saçlarını, başlarını, boyun ve gerdanlarını iyice örtecek şekilde yakalarının üzerine salmaları, dinimizin, Kitap (Kur'ân), Sünnet (Peygamberimizin hadisleri ve yaşayışı) ve İslâm âlimlerinin ittifakı ile sâbit olan kesin emridir. Müslümanların bu emirlere uymaları dinî bir vecîbedir."

-21) "Hz. Ömer'in fıkıh ilminde ayrı bir yeri vardır. O, her yönüyle devleti teşkilatlandırmaya çalışırken diğer taraftan da bu teşkilatlanmanın alt yapısı olan ilmî gelişmeyi sağlayabilmek için gayret sarfediyordu. Fıkıh usulünün oluşumu Hz. Ömer (r.a) ile başlar. Fıkıh ilminin temellerini meydana getiren kaideleri, karşılaştığı kazâ ve

idarî meseleleri çözüme kavuştururken takip ettiği yöntemlerle belirlemeye başlamıştır. Ondan sahih senetlerle rivayet olunan fikhî hükümlerin sayısı birkaç bini bulmaktadır. Hz. Ömer'in içtihadlarının İslâm hukuku açısından çok büyük bir önemi vardır ve Resulullah (s.a.s)'ın hadislerinden başka hiç bir şey onun bu içtihadlarının üzerinde değildir (Muhammed Revvâs Kal'acı, Mevsuatı Fıkhî Ömer b. el-Hattab, 1981, 8; Bu kitabta Hz. Ömer'in Fıkhî içtihadları bir araya toplanarak ansiklopedik bir tarzda tasnif edilmiştir).

***İlk vakıf olayı onun kendi malını vakfetmesiyle başlamıştır.

***Hz.Ömer ilk İfta Mahkemelerini kurmuştu.

-22) Yedi kıraat imamı:1-İbni Kesir-Mekke.2-Nafi.Medine. 3- İbni Amir.Şamda. 4- Ebu Amr.Basrada. 5-Hamza.Kufede. 6-Kisa-i.Kufede. 7- Asım.Kufede.Asımın ravisi Ebu Ömer Hafs bin Süleyman.H.180./M.796.[\[14\]](#)

Kıraatı Seb'adan sonra 3 meşhur kıraat gelir ki onlarda;1-Ebu Cafer Yezid Medeni.(H.132/M.749) 2-Yakub bin İshak.(H.205/M.820) 3-Ebu Halef bin Hişam.(H.229/M.746)(Age.72.)

-23)Ölen insanlar hürmeten toprağa gömülürler.Topraktan yaratılan insanlar yine toprağa verilirler.Mevlânaya;Ölüleri tabutla mı gömelim yoksa kefenlemi gömelim?dediklerinde Mevlâna;Çocuk annesine mi verilir yoksa kardeşine mi verilir?Ağaçtan olan tabut kardeşi iken,toprak annesi olup,annesinin sinesine verilir,diye cevap verir.

-24) Mekki, Medeni Âyetler:

Mekki, Medeni		Mekki	Medeni
1	Fâtîha	7	58
2	Bakara	286	59
3	Âl-i İmrân	200	60
4	Nisâ	176	61
5	Mâide	120	62
6	En'âm	165	63
7	A'râf	206	64
8	Enfâl	75	65
9	Tevbe	129	66
10	Yunus	109	67
11	Hûd	123	68
12	Yusuf	111	69
13	Ra'd	43	70
			22
			24
			13
			14
			11
			11
			18
			12
			12
			30
			52
			52
			44

14	İbrahim	52	71	Nuh	28
15	Hicr	99	72	Cin	28
16	Nahl	128	73	Müzzemmil	20
17	İsrâ	111	74	Müddessir	56
18	Kehf	110	75	Kıyamet	40
19	Meryem	98	76	İnsan	31
20	Tâ-Hâ	135	77	Mürselât	50
21	Enbiyâ	112	78	Nebe'	40
22	Hac	78	79	Nâziât	46
23	Mü'minûn	118	80	Abese	42
24	Nûr	64	81	Tekvîr	29
25	Furkan	77	82	İnfîtâr	19
26	Suarâ	227	83	Mutaffifîn	36
27	Neml	93	84	İnşikak	25
28	Kasas	88	85	Bürûc	22
29	Ankebût	69	86	Târik	17
30	Rûm	60	87	A'lâ	19
31	Lokman	34	88	Gaşive	26
32	Secde	30	89	Fecr	30
33	Ahzâb	73	90	Beled	20
34	Sebe'	54	91	Sems	15
35	Fâtır	45	92	Levl	21
36	Yâsîn	83	93	Duhâ	11
37	Sâffât	182	94	İnsirâh	8
38	Sâd	88	95	Tîn	8
39	Zümer	75	96	Alak	19
40	Gafir	85	97	Kadir	5
41	Fussilet	54	98	Beyyine	8
42	Sûrâ	53	99	Zilzâl	8
43	Zuhruf	89	100	Âdivât	11
44	Duhân	59	101	Kâria	11
45	Câsiye	37	102	Tekâsür	8
46	Ahkaf	35	103	Asr	3
47	Muhammed	38	104	Hümeze	9

48	Fetih	29	105	Fil	5
49	Hucurât	18	106	Kureys	4
50	Kaf	45	107	Mâûn	7
51	Zâriyât	60	108	Kevser	3
52	Tûr	49	109	Kâfirûn	6
53	Necm	62	110	Nasr	3
54	Kamer	55	111	Tebbet	5
55	Rahmân	78	112	İhlâs	4
56	Vâkıa	96	113	Felak	5
57	Hadîd	29	114	Nâs	6

Mekki

Mekki, Medeni			Mekki			Medeni		
1	Fâtîha	7	68	Kalem	52			
6	En'âm	165	69	Hâkka	52			
7	A'râf	206	70	Meâric	44			
10	Yunus	109	71	Nuh	28			
11	Hûd	123	72	Cin	28			
12	Yusuf	111	73	Müzzemmil	20			
14	İbrahim	52	74	Müddessir	56			
15	Hicr	99	75	Kıyamet	40			
16	Nahl	128	77	Mürselât	50			
17	İsrâ	111	78	Nebe'	40			
18	Kehf	110	79	Nâziât	46			
19	Meryem	98	80	Abese	42			
20	Tâ-Hâ	135	81	Tekvîr	29			

21	Enbiyâ	112	82	İnfitâr	19
23	Mü'minûn	118	83	Mutaffifîn	36
25	Furkan	77	84	İnsikak	25
26	Suarâ	227	85	Bürûc	22
27	Neml	93	86	Târık	17
28	Kasas	88	87	A'lâ	19
29	Ankebût	69	88	Gasive	26
30	Rûm	60	89	Fecr	30
31	Lokman	34	90	Beled	20
32	Secde	30	91	Sems	15
34	Sebe'	54	92	Levl	21
35	Fâtır	45	93	Duhâ	11
36	Yâsîn	83	94	İnşirâh	8
37	As-Sâffât	182	95	Tîn	8
38	Sâd	88	96	Alak	19
39	Zümer	75	97	Kadir	5
40	Mü'min	85	100	Âdivât	11
41	Fussilet	54	101	Kâria	11
42	Sûrâ	53	102	Tekâsür	8
43	Zuhruf	89	103	Asr	3
44	Duhân	59	104	Hümeze	9
45	Câsiye	37	105	Fil	5
46	Ahkaf	35	106	Kurev	4
50	Kaf	45	107	Mâûn	7
51	Zâriyât	60	108	Kevser	3
52	Tûr	49	109	Kâfirûn	6
53	Necm	62	111	Tebbet	5
54	Kamer	55	112	İhlâs	4
56	Vâkıa	96	113	Felak	5
67	Mülk	30	114	Nâs	6

Medeni

Mekki, Medeni	Mekki	Medeni
2	Bakara	286
3	Âl-i İmrân	200
4	Nisâ	176
5	Mâide	120
8	Enfâl	75
9	Tevbe	129
13	Ra'd	43
22	Hac	78
24	Nûr	64
33	Ahzâb	73
47	Muhammed	38
48	Fetih	29
49	Hucurât	18
55	Rahmân	78
57	Hadîd	29
58	Mücâdele	22
59	Haşr	24
60	Mümtehine	13
61	As-Saff	14
62	Cum'a	11
63	Münâfikûn	11
64	Teğâbün	18
65	Talâk	12
66	Tahrîm	12
76	İnsan	31
98	Bevyine	8
99	Zilzâl	8
110	Nasr	3

-25)İbni Abbas;Ya eyyühennas ile Mekke ehline,Ya eyyühellezine Amenu ile Medine ehline hitab edildiğini söyler.[15]

-26) Ya eyyühennebiyyü iza tallaktümünnisae;[16]Cahiliye döneminde talak bilinir mi?dedi. İbni Abbas;Evet,bilinirdi. Bain olarak üç talak vardı,diyerek Beni Kays bin Sa'lebelerden Aşa-nın bu husustaki beyitlerini okudu.

-27)"Ve kendinizi öldürmeyiniz." [17]İntihar edene cennet haram kılınmıştır.Kendisini ne ile öldürmüşse,o şekilde cehennemde ebedi olarak cezalandırılır.Kebairden sayılmıştır.[18]

-28) Bizden öncekilere ganimet haram idi.,Enfal suresi ile helal kılındı ve sonra Hums ile enfal neshedildi.."...Bilin ki,ganimet olarak aldığımız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a,Resulüne,O'nun akrabalarına,yetimlere,yoksullara ve (harçlıksız kalmış) yolcuya aitti.rAllah her şeye hakkıyla kadirdir." [19] Hadisde:"Allah bizim zaaf ve acizliğimize binaen,bizden öncekilerden herhangi birine helal kılmadığı ganimetleri bize helal kıldı." [20]

[1] el-Mekkî, Menâkıb, 143.

[2] TDV:İslam Ans.18/7.

[3] TDV.İslam Ans.18/3,bak.age.18/1-10.

[4] Müslim, Mesacid ve Mevadi'u's-Salat, N. 627.

[5] Müslim, Mesacid ve Mevadi'u's-Salat, N. 680.

[6] Taha, 20/14.

[7] Buhârî, Mevâkîtü's-Salati, No: 562; Müslim, Mesacid ve Mevadi'u's-Salat, N. 680-684.

[8] Diyanet.gov.tr.

[9] Ebu Davad, Salat, 168, Hadis No:1067; Beyheki, III, 172.

[10] (Müslim, Salat , 132;Ebu Daud, Salat, 97. Tirmizî, Mevakıt, 52; Nesai, İmame, 32; İbn Mace, İkame, 52.

[11] bk. Serahsi, el-Mebsut, I, 37, Beyrut, 1398/1978.

[12] İsrâ, 17/88.

[13] İsl.Ans.24/231.

[14] Son ilahi kitab Kuranı Kerim.O.Keskiöglü.sh.71.

[15] Mecmuatün minet-Tefasir.Kadı Beyzavî.1/73.

[16] Talak.1, Heysemi.Mecmauzzevaid. 6 / 303-310, 9 / 278-284,İslâm Tarihi-Medine Devri.A.Köksal. 5 / 184.

[17] Nisa.29.

[18] Mecmuatün minet-Tefasir.Kadı Beyzavî.2/58.

[19] Enfal.41, Mecmuatün minet-Tefasir.Kadı Beyzavî.3/4.

[20] Mecmuatün minet-Tefasir.age.3/72.

KELÂM DERSLERİ

-Kelâmın Doğuşu:Kur'anı Kerimin dörtte biri Kelâmın konusu olan itikadı esas alır.İman esaslarının sağlı olarak nasıl olması konusunda sistematik olarak tedvin ve tasnifi kelâmın alanına girer.Nasıl inanılacak?Sağlıklı bir iman nasıl olmalıdır?Dinde sabit kılıp veya çıkartıcı sebebler nelerdir?Birine iman etmemenin veya yanlış inanmanın dünyevi ve uhrevi neticeleri nelerdir gibi kapsamlı bir alanın konusudur kelâm...

Tarihçilere göre kelâmın doğuşuna sebep olan durum ise;Hasan-ı Basrinin meclisine birisi gelerek;Haricilere göre;Büyük günah işleyen kâfir oluyor.Mürcielere göre ise,imanı üzere bâki kalıyor,kendisinin ise ne diyeceğini sorması üzerine,talebelerinden Vasıl bin Ata (131/748) hemen öne atılarak;Ne Mü'indir,ne de kâfir.-el menziletü beynel menziletayn- o fasıktır,der.

Hasan-ı Basri ise;Münafık görüşünü benimsemekte idi.Vasıl bin ata bu olaydan sonra üstadının meclisini terkeder,yani i'tizal eder,ayrılır.Bunun üzerine Hasan-ı basri onun için;-Gad i'tezele annâ Vâsıl- yani Vasıl bizden ayrıldı,der.Böylece bu olaydan sonra ona ve ona tabi olanlara Mu'tezile yani ayrılanlar adı verilmiş olur.Bu olayda Kelâm ilminin doğuşunda bir adım olur.

Ve kelâm alanında ilk eser Vasıl bin Ata tarafından verilmiş,Ehli sünnette deFıkıhı Ekberiyle İmam-ı Âzam eser vermiştir.

Mu'tezilenin bu şekildeki doğuşunda en önemli âmil ise;aklı ön plana çıkarmasından kaynaklanır.Buda kaynak olarak;Mu'tezilenin eski Yunan felsefesi ve yabancı kültürlerle teması neticesinde etkilenmiş olması sebebiyledir.

Bu olayla birlikte Hicretin 2.asrında kelâm ilmi teşkil edilmiş oldu.

Peygamberimiz zamanında insanlar Peygamberimize gelip öğreniyorlardı.Ancak daha sonraki asırlarda bu eksiklik ve ihtiyaç bu ilmin doğuşunu hızlandırmış oldu.

Bu arada gayrı müslimlerinde islâmiyete girmeleriyle birlikte,eski bilgilerinin de yaygınlaşması,İslâmın dışa açılması etkili olmuş oldu.

Hicri 3. asırda ise sistemleşerek,4. asırdan itibaren Eş'arî ile başlayarak ve Maturidi akaidleriyle sağlıklı zeminine oturtuldu.

-Kırk yıl boyunca Mu'tezilenin içinde kalan Eş'ari,bir gün hocası Ali el-Cübba-i ile aralarında şöyle bir olay geçer.Aynı zamanda bu olay onun ayrılmasına,Eş'ari ekolünü kurmasına da sebep olur.

Hocasına,üç kardeş var;Biri mü'min,biri Kâfir,diğeride Sabi.Bunların durumu ne olur?der.

Cübba-i;Mü'min mükâfatlandırılır.Kâfir cezalandırılır.Sabi ise ne cezalandırılır,ne de mükâfatlandırılır.

Eş'arî;Ya abi mü'min derecesine çıkmak istese,izin verilir mi?

Cübba-î;Hayır,iyilik yapmadı onun gibi.

Eş'arî;Peki,Allah'tan yaşatılmasını ve öyle olmasını istediğinde durum ne olur?

Cübba-î;Sen yaşasaydın kâfir,âsi olurdun.Onun için yaşatılmadın.

Eş'arî;Peki kâfir olanı da biliyordu,onu niçin yaşattı?

Cübba-î;Vesveseye tutuldun,der.

Eş'arî ise;Hayır,cevab verecek durumun kalmadı,der.

-Kelâm ilminin tarifi:Allah taalanın zatından ve sıfatlarından,nübüvvet ve risalete dair meselelerden,dünya ve ahiret itibarıyla yaratılmışların hallerinden,islâm kanunu üzere bahseden bir ilimdir.

-Gayesine göre ise:İlmi kelâmı kesin deliller kullanmak suretiyle,meydana gelecek şüpheleri izale etmek suretiyle,dini akideleri isbata kudret kazandıran bir ilimdir.

Burada esas olan;Kesin olan delillerin kullanılması,şüphelerin ortadan kaldırılması ve dini akidelerin isbata kudret kazandırmış olmasıdır.

-Peygamberimiz zamanından sonra ilk fikri hareketler Hz.Osmanın şehid edilmesi,Cemel ve Siffin savaşları ve bu savaşlarda öldürmeler ve büyük günahın durumu,iman ve kader meseleleriyle bu fikri hareket başlamış oldu.

İslâmdaki fikir özgürlüğünün olmasında kelâmın doğuşunda önemli bir sebebedir.

-Mütekaddimin yani öncekiler olan Eş'arî ve Maturidî ehli bid'atla mücadele ederken,Müteahhirin yaniİmam-ı Gazaliyle başlayan kelâmcılarda islâm filozoflarıyla mücadele etmişlerdir.

-Kelâmın en önemli konularından biride şüphesiz Rü'yetullahtır.Yani Allah'ın kafa gözüyle âhirette görülüp görülmeyeceğidir.

Âyette:”İyilik ve güzel amel yapanlara daha güzel mükâfat (cennet),bir de fazlası (rü’yet) vardır.”[1] Hadisde buradaki ziyade-nin rü’yet olduğu belirtilmiştir.

Bunu kabul edenlerin sürdükleri deliller ise;Vücut varlığı ifade etmektedir.O halde var olan Allah’da görülecektir.Nitekim mantıken dahi biliyoruz ki,evvelden görülmeyen bir çok şey görülebilmektedir.Mikroskobik canlılar,mikroskobla görülebilmektedir.

Hz.Musa’nın Allah’a;”Rabbim!Bana (kendini) göster;seni göreyim!dedi.(Rabbi),Sen beni asla göremezsın.Fakat şu dağa bak,eğer o yerinde durabilise sen de beni göreceksın,buyurdu.”[2]

Böylece buradaki şartın yani dağın yerinde durması halinde görüleceği ifade edildiğine göre, olması halinde görmede gerçekleşecektir.

Hz.Musanın burada muhal olacak bir şeyi istemesi söz konusu değildir.Eğer normal olmayan bir şeyi istemiş olsaydı,bu onun için bir kusur olurdu.

Âyetteki –Len- olumsuzluk eki;ebediliği ifade ettiği gibi,belli bir vakit manasını da ifade eder.Nitekim Âyette:”Onlar,ellerinin yapıp koyduğu işler (günah ve isyanları) sebebiyle hiçbir zaman ölümü temenni etmeyeceklerdir.”[3]

Oysa gerek toprak olmayı,gereksede ölümü Allah’tan isteyeceklerdir.Ve onlara; Siz, kalacaksınız,denilecek.

Rü’yet konusunda tüm islâm alimleri ittifak etmişlerdir.Bizzat ahirette Allah mü’minler tarafından görülecektir.Kâfirler ise bundan mahrum olacaklardır.

H.Yazır bu konuda;Minareye uzaktan baktığımızda;ne gözümüz minareye gitmiş,nede minare gözümüze gelmiş,gözümüze girmiştir,der.

Allah’ı görmek mümkün olan bir şarta bağlanmıştır.Oysa şöyle bir imkânsız cümle ile ifade edilmemiştir.Âyette:”Bizim âyetlerimizi yalanlayıpta onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya,işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar,Deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir.!Suçluları işte böyle cezalandırırız.” [4]

Burada devenin iğne deliğinden girmesi nasıl imkânsız ise,kâfirlerinde cennete girmesi öylece imkânsızdır.Oysa dağın yerinde sabit olması şartı,mümkünattandır.

Şairin;İki kavmin sulhu konusunda;”Kardeşimin gözünün beyazı birbirine dönünceye kadar sulh etmezler.”Burada da imkansıza hamledilmiştir.

-Rü’yeti kabul etmeyenler ise;Görmenin cihet,mesafe ve sınırlılığa delalet ettiğini söylemektedirler.

Âyette:”Gözler onu idrak edemezler.”[5]

Buna istinaden Mu’tezile ve Zemahşeri,Allah görülmekten münezzehtir,der.Tenzih cihetiyle inkâra giderler.

Oysa buradaki idraktan maksad;ihata yani Allah'ın kuşatılmasının,ihata edilmesinin imkansızlığı söz konusudur.Elbetteki sonsuz sonlu tarafından sonlandırılmaz ve kuşatılmaz.

Ve –Len- ifadesinin geleceğe de delalet etiğini söyleyerek,ebedi olarak ahirette de görülemeyeceğini iddia etmişlerdir.

-Kelâm sahasının en önemli bir konusuda Hudus delilidir.Allah'ın varlığını isbat konusunda; alemin sonradan yaratıldığı,sonradan yaratılanın elbette bir muhdisi yani ihdas edip yaratıcısının olduğu,o halde bu alemde yaratıcısının Allah olduğu delilinden hareketle isbat etmişlerdir.Yani aşağıdan,varlıklardan yukarıya doğru giderek isbat yolunu seçmişlerdir.Alemin varlığının onun varlığına bir delil olduğunu akli ve nakli, delillerle izah etmişlerdir.

-Cisimler tasnif edilirken,altı kısımda ele alınmıştır;Zatı mümkün,sıfatları mümkün,hem zatı hem sıfatı mümkün,zatı hâdis,sıfatı hâdis,hem zatı hem sıfatı hâdis olan varlıklar.

-Kelâmın bir konusuda,Şerrin Yaratılması meselesidir.Mu'tezilenin şerri Allaha vermemesi bir tenzih düşüncesinden kaynaklanır. Kesb ve Halk yani işlemek ile yaratma olayları birbirine karıştırılır. Oysa bilmezki;şerri yaratmak şer değil,şerri işlemek şerdir.Oysa bir talebe gibiki not sistemini kuran ve o notları defter ve kayıtlara geçiren,bütün zararına dönen olaylardaki rolü,sadece bir kaç saatlik yazmaktan ibarettir.Sistemi kuran ve devam ettiren nasıl devlet ise ve bu durum onun için bir nakise ve zulüm olmuyorsa;hayır ve şer sistemini kurup,hayrı teşvik eden Allahın bu sistemine muhalefet eden dünyanın dönen çarkı arasında kalırsa elbette müstahak olmuş olur.

-Meşhur kelâmcılar şunlardır;İmam-ı Âzam,İmam-ı gazali,nesefi,Cüveyni,Harputi, Pezdevi, Cürcani,Eş'ari,Maturidi,Bakillani,Taftazani,Bediüzzaman Said Nursi...

-Belli başlı kelâm kitapları ise;

1)Maturidiye akaidi.Sâbûnî.Tercüme.Bekir topaloğlu.

2)Kelam İlmi.(Giriş)B.Topaloğlu.

3)Allah'ın Varlığı.B.Topaloğlu.

4)El-İnsaf.bakillanî.

5)Kitabut Temhid.Bakillanî.

- 6)İtikatta Orta Yol.İmam-ı gazali.
- 7)Akaidun Neseffiye.Taftazani.
- 8)Kitabul Makasid.Taftazani
- 9)Akaidi şerhi kesteli.Taftazani.
- 10)Kitabut Tevhid.Maturidi.
- 11)El İbane an Usulid Diyane.Eş'ari.
- 12)El-Lüma'.Eş'ari.
- 13)Fıkhı Ekber.İmam-ı Âzam.
- 14)Şerhul Emali. Li Aliyyil Kâri.
- 15)Merahul meâli fiŞerhil emali.
- 16)Tebisiretül Edille.Neseffi.
- 17)Şerhul Mevakıf.Seyyid Şerif Cürcani.
- 18)Kelâm.Manastırlı İsmail Hakkı.
- 19)Muhassalul Kelâm vel Hikme.İzmirli ismail Hakkı.
- 20)Ez-Zevra-u vel Havrâ.Musa Kâzım.
- 21)Muvazzah İlmi kelâ.Ömer Nasuhi Bilmen.
- 22)Ehli Sünnet Akaidi.Pezdevi.
- 23)Akaid ve kelâm.Süleyman Uludağ.
- 24)Nakdul Kelâm fi Akaidil islâm.Giridi Paşa.
- 25)Tenkihul Kelâm.Harputi.
- 26)Şamil.Cüveyni.
- 27)İrşad Cüveyni.

SORULAR CEVAPLAR

Soru-1)Kur'an-ı Kerim Anadolu selçukluları devrinde yakıldığına ilişkin rivayetler var.Gerçek Kur'an-ı Kerim olduğuna deliller nelerdir?

Cevab:Bizzat Kur'an,Allah tarafından koruma altına alınmıştır.Bunu söyleyen Allah'tır.[6]Kur'an-ı Kerim 23 yılda peygamberimize inmiş,sürekli peygamberimizin yanısında bulunan ashab-ı suffa ve Kur'an hafızları tarafından hem ezberlenmiş,hem namazlarda okunmuş,hem papirüs kağıtlara ve ceylan derilerine yazılmış,hem her yıl ramazanda Cebrail ile beraber peygamberimiz,o zamana kadar gelmiş olan âyetleri tekrarlamış ve emredilen yerlere koymuştur.Ve son senede iki kere tekrar edilerek âdeti kontrol edilmiştir.

Ve her asırda yüz binlerce,milyon ve şimdi milyarlarca kimseler tarafından ezberlenip,okunup ve en çok basılan kitap olmasına rağmen,bunda bir farklılık görülmemektedir.

O zamanda yazılıp Hz.Osmanın okuduğu Kur'an,bugün İstanbul Topkapı müzesinde bizzat açık olarak mevcuttur.Biz gördük,görülebilir.Bir benzerinin Özbekistan-Taşkent müzesinde de mevcut olduğu bildirilmektedir.

Eğer kur'an hakkında nokta kadar en küçük bir şüphe mevcut olsaydı,diğer dinler ve batı dünyasınca bu durum tüm dünyaya büyük reklamlarla duyurulacaktı.

Zor olan kılınç yolu değil,kolay olan harf ile mücadele yolu seçilecekti.Durum ise tersi olmuştur.Çünkü diğer yol imkânsızdır.

Soru.2)İslâm,hiç ölmeyecekmiş gibi dünyaya,yarın ölecekmiş gibi ahirete çalışmız diyorsa,neden İslâm ülkeleri bu kadar fakir,sefil durumda?Dünyanın en geri ülkeleri arasında neden İslâm ülkeleri var?

Cevab:Âyette:"Bilsinki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur."[7]

Bir çok âyet çalışmayı emrederken,ortada bir ölçüsüzlük olduğu gerçektir.Yoksa müslümanların sahip olup,ellerindeki zenginlik,hemen hemen hiçbir millette yoktur.Bunun bir çok sebeplerinden mesela;

-Kalble aklın ortak hareket etmemesi.

-Ya Avrupa kâfirleri veya Asya münafık ve zalimleri tarafından elinden gasbedilmektedir. Zira dünyanın gelirlerinin % 80-ini % 20 yemekte, % 20-sinide % 80 yemektedir.Tam bir adaletsizlik,kurt kuzu payı ve bahanesi.

-Ancak bu olumsuzluklarla beraber,1400 küsur yıldır yükselme;Selçuklu,Osmanlı gibi dönemlerde koca bir imparatorluğa sahip olmalarda,sıfırdan bu derece yükselmelerde göz ardı edilmemelidir.

Sürekli çıkışın geçici dönemlerdeki inişleri olarak değerlendirilebilir.

-Soru.3)Kâbe neden Mekke'de yapılmış da başka yerde yapılmamış?Arabistana göre Türkiyenin coğrafi yönü daha iyi olduğuna göre neden Türkiyede yapılmamış?

Cevab:Kâbe dünyanın merkezidir.Oralar daha önceki dönemlerde de kutsallığının olma özelliğinden kaynaklandığı gibi;Tarihi seyri uzun olan Kâbenin İbrahim peygamberin oğlu İsmaille beraber yapılması,Allah'ın bir emrinin gereğidir.

Hatta İbrahim peygamber de;Ya Rabbi! Buraya kim gelecek?dediğinde Cenâb-ı Hak;-Sen çağır,ben gönderirim,demiştir.

Bugünkü hacca gitmeler,o davete bir icabettir.

Zemzem oradadır.Hacerül Esved orada.Âhirzaman peygamberi orada gelecektir.Olayın sadece coğrafi değil,sosyal,psikolojik gibi bir çok yönleriyle ele almak daha sağlıklı olur.

-Soru.4)İslâm Türkiyeden dünyaya yayılacakmış.Bütün dünyanın gözü Türkiyede.O zaman Allah Türklere neden bir peygamber göndermiyor da,Araplara gönderiyor?

Cevab:Öğretmen sevk ve tayinlere ihtiyaca göre yapılır.Tıpkı en çok sevk doğu ve Güneydoğuya yapılması gibi.Peygamberlerin gönderilmesi de bir ihtiyaca binaendir.O toplumun azgınlığında göz önüne alınmalıdır.Nitekim en çok peygamberin yahudilere gelmiş olmasını sadece bir imtiyaz olat-rak değil,aynı zamanda en azgın bir millet olmaları yönüyle de değerlendirmek gerekmektedir.

Peygamberimiz Hz.Muhammed son peygamberdir.Ondan sonra ise peygamber gelmeyip,alimler onun vazifesini deruhte edeceklerdir.

-Soru.5)Kadın-erkeğin eşit olmadığını söylüyorsunuz.O zaman delillerini açıklayınız?Kadının merhameti erkeğe göre daha fazla nasıl olabilir?

Cevab:Kadın erkek hukukda eşit değildir.[8]Yoksa insanlık ve üstünlük cihetiyle değildir.Bunların sebepleri;Kadın fitratı itibarıyla zarif,zayıf,hassas,şefkatli,hisli,güçsüz olması vede diğeri tarafından hem hatırlatılıp takviye edilmesi amaçlanmış olup,dış tesirlerden de korunmuş olmaktadır.Bunda da kadın korunması amaçlanmaktadır.

Kadının erkekler gibi yük taşıyamaması onlar için bir kusur ve eksiklik,haksızlık değildir.

Kadın biyolojik yapısı,anne-evlat ilişkisinden dolayı erkeğe göre daha şefkatli,şefkat kahramanı oluşudur ki,buda onu tüm zorluklara rağmen eclad yetiştirmeye sevkeder.

Soru.6)Namazda neden şekil-şemail aranıyor,kalbe bakılmıyor?

Cevab:Namazdaki şekil bir simgedir.Bütün duyguların kendi ibadetlerinin bir göstergesi olup,insanın tüm duygularıyla beraber Allah'a teşekkürüdür.

Askerin komutanının,öğrencinin öğretmeninin,evladın babanın huzurundaki durumu önemli olup,bir hürmet ve saygının ifade ve göstergesidir.

Kulda bu simgelerle tüm meleklerin ibadet şekillerini kendi ibadetinde toplamaktadır.

Ve herşeyden önce Kur'anın emrinin o merkezde olmasıyla beraber,uygulamada peygamberimizin öyle yapmış olması bizim için bir emir ve vazifedir.

Şekil kalbin aynasıdır.Bir göstergesi ve işaretidir.Hiç banyo yapmayan,temizlik işlemini yerine getirmeyen bir insanın;sen benim kalbime bak demesi veya çalışmayan bir talebenin öğretmene karşı;hocam siz benim kalbime ve aklıma bakın demesi elbetteki abes olur.

Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz.

Görünür şahsı rütbe-i eserinde.

Soru.7)Hacı Bektaş-ıVeli Hz.-leri hakkında bilgi verin.

Cevab:Mâneviyat erlerindedir.

Eline-Beline-Diline sahip ol,sözüki sahib olmamanın neticesinde umum sıkıntılar insanoğlunun başına gelmektedir.

Hakikat-Tarikat-Şeriat- diyerek insanlık yolunu çizen,suyunu Kur'an kaynağından içen bir insan takdire şâyan bir insandır.

Hayatı ile ilgili olarak kitaplarda geniş bilgiler vardır.

Soru.8)Bediüzzamanın şahsının ve mesleğinin diğer alimlerden farkı nedir?

Cevab:Talebesi Mehmet kayaların ifadesiyle:"O Ferid idi.Ulûm-u evvelin ve âhiline vakıf idi.Avucunu açarak;kıyamete kadar gelecek nur talebelerini sayarım,diyor.

Bu zat;geçmiş sülehadan kimsede bulamadığını bediüzzamanda bulduğunu ve onun Ferid makamının müntehasında olduğunu,söylemektedir.

Asrın vekili,müceddidi,sahibi,sorumlusu,görevlisi,tek şahsiyeti.

Mesleği ise;Şimdiye kadar hep velayet ayağıyla hakikata yol açılmış.Bediüzzaman ise;Hem kurbu risalet,hemde kurbu velayeti cemetmiştir.Kurbu risalet olan iman hakikatlarının neşrini birinci derecede esas almıştır.

Nitekim Tarikatlar velayetin halifeleridirler,biri gider,diğeri gelir.Bediüzzamanın mesleği ise,risaletin halifesidir.âdeta dört halifeyle omuz omuza veriş gibi.

Gündüzde eczaneler açık,hastahanelerde doktorlar mevcuttur.Ancak gece nöbetçi eczane ve nöbetçi doktorun durumu farklıdır.Hayat kurtarır.

Bediüzzaman bu zamanda kararan gecelerde Nöbetçi eczane ve nöbetçi doktor görevini yapmaktadır.

Üstad ve mesleği veraset yoluyla hakikatları omuzlayıp yüklenirken;anne tarafından Hasen140,baba tarafından Hüseyinî olarak her iki taraftanda bütün tarikatların hakikatını velayet cihetiylede yüklenmiş bir şahsiyettir.

Üstad diyor:”Allah bana tesbihi gösterecek,bunun imamet vazifesi gibi bir vazifeyi vermiş.Yani mebde ile müntehayı,başlangıç ile sonucu birleştirme görevi...Sahabe mesleği gibi ki;Tesbihin birinci habbesinden başlayıp otuzüçünü dolaşmadan,direk otuzüçüncüye geçme hakikat ve sırrı.

Bediüzzaman talebelerinde Mustafa Sungur’a-dizine vurarak:”Ulema ve evliyalar kabirlerinde kıyamete ve mahşer meydanına kadar dizlerine vuracaklar ki;neden bu hakikatları görmedik,almadık,sahiblenmedik.”

Buda göstermektedirki;Asrının imamını tanımayan cehalet üzerine ölür.

Mehmet ÖZÇELİK

www.tesbitler.com

www.mehmetözcelik.com

[1] Yunus.26.

[2] A’raf.143.

[3] Bakara.95.

[4] A'raf.40.

[5] En'am.23.

[6] Hicr.9.

[7] Necm.39.

[8] Bak.Miras.Nisa.7-8,11-12,32-33,126,Şahidlik.Bakara.282,